

پیشینه

سردگران میان واقعیت و فراواقعیت

علیرضا احمدزاده، عضو کابین ملی منتقدان تئاتر
به کارگردانی سهراب سلیمی اثر امانوئل اشمیت «مهمان سرای دو دنیا»

نگاهی به نمایش

و خانوادگی به پژوهش و بحث می‌پرداخت و آن را قاعده‌مند کرد و با این کار، تحولی اساسی در کل حوزه آسیب‌شناسی روانی پدید آورد. درست است که فروید به نظریه‌ای دربارهٔ رؤیای پرداخت که رؤیا را بدل به زبان حقیقی ناخوابگاه آدمی ساخت و شعر درون هر انسانی را عیان کرد اما در ضمن، خواب جهانیان را نیز، برآشفست و یکی از سه تنی شد که سخت‌ترین ضربات را به خودشیفتگی انسان وارد آورده‌اند. نخستین ضربه، ضربه‌ای لیک‌نشاختی بود که ستاره‌شناس قرن شانزدهمی، کوپرنیک وارد آورد، او نظریهٔ مرکزیت زمین را رد کرد و نشان داد که ما بر پارهٔ جرم کوچکی به نام زمین، زندگی می‌کنیم و در مقابل میلیاردها سیارهٔ دیگر، اندازهٔ ذره‌ای هم، به حساب نمی‌آییم. بعد از آن یافته‌های چارلز داروین بود که بار دیگر ابهت انسان را شکست و با طرح نظریهٔ تکامل، نشان داد که انسان از جهان جانوران جدا نیست و سرانجام فروید به نحوی متقاعدکننده، ثابت کرد که انسان، آن گونه که خود گمان می‌برد،

اریک امانوئل اشمیت، متولد ۱۹۶۰ فرانسه است. وی در رشتهٔ فلسفه تحصیل کرده و آثار نمایشی‌اش که بازتاب نگرش فلسفی‌اش می‌باشد راجع به روابط زن و شوهر است خرده جنایت‌های زن و شوهری و حقیقت عشق نوای اسرارآمیز و ضمیر ناخوابگاه مهمان سرای دو دنیا. گروه تئاتر صورتک، به سرپرستی و کارگردانی سهراب سلیمی پیش از این، دو اثر دیگر اشمیت را به اجرا درآورده است. نمایش خرده جنایت‌های زن و شوهری در سال ۱۳۸۴ و نمایش نوای اسرارآمیز در سال ۱۹۸۵ و نمایش مهمان سرای دو دنیا.

تله‌تئاتر خرده جنایت‌های زن و شوهری نیز، اخیراً از شبکه چهار تلویزیون پخش شد تله‌تئاتری که در آن محمدرضا فروتن و نیکی کریمی بازی می‌کردند و کارگردانی آن را فرهاد آیش به عهده داشت و از هیچ لحاظی گروه سازنده حریف متن اشمیت نشده بودند و این متن شگفت‌آور با بازی‌های سراسر اشتباه بازیگران و میزانشن‌های معمولی، یکسره از دست رفته بود...

مهمان سرای دو دنیا، ظاهراً به جهان بعد از مرگ می‌پردازد به برزخی که آدمی در شرایط کما به آن دچار می‌شود اما در واقع این مهمان‌سرا، نماد ضمیر ناخودآگاه آدمی است.

کشفیات فروید دربارهٔ کارکرد ذهن انسان بین از هر کس دیگری است وی به عمق ذهن آدمی نقب می‌زد و دربارهٔ پیچیدگی جنسی زندگی فردی

ارباب آگاهی، عقل و اراده خویش نیست. فروید در بخشی از نظریاتش، ذهن را از نظر مکان‌نگاری به سه حوزه خودآگاه، نیمه‌آگاه و ناخودآگاه تقسیم کرد جدایی اصلی میان خودآگاه و ناخودآگاه در مهمان‌سرای دو دنیا در واقع به شکلی نمادین مورد توجه اشمیت، قرار گرفته است. مهمان‌سرا، مکان ناخودآگاهی آدمی و جهان واقعی و زنده، خودآگاهی آدمی است و بدین‌سان است که انسان‌هایی که از مهمان‌سرا

به جهان زندگان، باز می‌گردند همه اتفاقات جهان ناخودآگاه را فراموش می‌کنند. مگر اینکه با شوکی عاطفی روبه‌رو شوند تا آن ناخودآگاه به خودآگاه تبدیل شود آرزویی که بیننده برای شخصیت‌های نمایشی ژولین پورتال^۱ و لورا^۲ دارد.

از طرفی دیگر جنبه‌های سمبولیستی نیز، در این اثر اشمیت یافت می‌شود از تجسم قدرت‌طلبی؛ رئیس دلیک^۳ تا تجسم تمایلات

لورا و نماینده طبقات محروم ماری^۴ و مهم‌تر، مکان نمایش یعنی مهمان‌سرا.

با توجه به دو اثر دیگر این نویسنده، بیشتر به نظر می‌آید که نگاه سمبولیستی اشمیت، به مکان، پذیرفتنی‌تر است و برای بیان مفاهیمی، همچون عشق، قدرت و طبقات اجتماعی به شکلی نمادین متوسل شده است. اما در کل این اثر اشمیت، نسبت به دو اثر دیگرش ضعیف‌تر و شعاری‌تر و فاقد کنش دراماتیک است. و همین ضعف در ارائه مفهوم مورد نظر نویسنده باعث شده تا ما به جای شخصیت‌های نمایشی با تیپ‌هایی مواجه شویم که باورکردنی و در دسترس نیستند.

وقت وارد سالن اصلی تئاتر شهر می‌شویم طراحی صحنه منوچهر شجاع با آن نورپردازی سرد و هارمونی زیبا و قرینه‌سازی معقول در جهت مفهوم مستقر در اثر اشمیت روی مخاطب تأثیر مناسبی دارد. و آهنگ کلاسیک غربی از آهنگ‌سازی که همیشه آثارش را مشحون از موسیقی مقامی می‌یافتیم اتمسفری را ایجاد می‌کند که سریعاً ما را به جهان غیر واقعی، ساخته اشمیت، شجاع و سلیمی وارد می‌سازد. استفاده سلیمی از همه ابعاد سالن بزرگ، سالن اصلی و حتی فضا سازی در پشت پرده‌ها (شیشه‌های رنگی) نشانگر تمام تلاش وی در ایجاد جذابیت می‌باشد. با این حال با توجه به ضعف شخصیت‌پردازی در متن، بازیگران نیز، در حد تیپ ظاهر می‌شوند، ضعف عمده اجرای سلیمی، به نظر، نبودن تحلیلی دقیق و کامل، از اثر اشمیت است. مهمان‌سرای دو دنیا میان رئالیسم و سورئالیسم سرگردان است و این سرگردانی در بازی‌ها، لحن، ریتم و اجرا، تأثیر منفی دارد. اگر جهان ساخته‌شده اشمیت با نگاهی سورئالیستی به اجرا درمی‌آمد حرکات موزون راجاپور غیب‌آموز نیز، پذیرفتنی بود و بازی غلوشده علا محسنی بازیگر توانای تئاتر کشور در نقش رئیس دلیک، معنا پیدا می‌کرد. در مقابل بازی‌های فراواقعی مرد سفیدپوش و زن سفیدپوش و دکتر اس با بازی واقعی ماری، ناهمگون است این ناهمگونی در مورد بازی‌های ژولین (علی سرابی و لورا (مینا خسروانی) با دیگر بازی‌ها تشدید می‌شود.

در مجموع نمایش مهمان‌سرای دو دنیا اثر اریک امانوئل اشمیت، متن نایخته‌ای دارد که تلاش گروه اجرایی نیز، نمی‌تواند این خامی را از بین ببرد.

پی‌نوشت:

1. Julien Portal
2. Lura
3. Dellbec
4. Mari

